

Brexit och EU:s invandringskris

Dagens Nyheter den 28 juni 2016

Storbritanniens utträdesbeslut är Europeiska unionens allvarligaste kris hittills, eftersom det kan ge EU-fientliga krafter även i andra medlemsstater vind i seglen. Det finns därför skäl att reflektera över orsakerna till det brittiska folkomröstningsresultatet och vilka slutsatser om det framtida EU-samarbetet som bör dras.

En omständighet att hålla i minnet är att attityderna till EU alltid varit mer skeptiska i Storbritannien än i de flesta andra medlemsländer. Detta gällde redan vid Storbritanniens inträde 1973.

Den vanligaste kritiken mot EU har varit att en elit drivit integrationen längre än vad medborgarna önskar samt att EU-beslut tas utan tillräcklig demokratisk kontroll och med alltför stort inflytande från detaljstyrande byråkrater i Bryssel. Sådana argument spelade stor roll i Brexitsidans valkampanj i Storbritannien.

Men Storbritannien har genom åren förhandlat sig till ett antal undantag som begränsar deltagandet i integrationsprocessen. Det gäller till exempel bidraget till EU-budgeten, euron, bankunionen, Schengensamarbetet och tillämpningen av EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna. Inför folkomröstningen beviljades Storbritannien också ett undantag från EU-fördragets mål om "en allt fastare sammanslutning av de europeiska folken".

Man kan därför ställa sig frågan om bara rädsla för längre driven politisk integration verkligen skulle ha räckt för ett nej till EU i folkomröstningen. Den avgörande faktorn tycks i stället ha varit motvilja mot arbetskraftsinvandringen från de fattigare EU-länderna i Östeuropa.

Runt millennieskiftet handlade mycket av framtidsdebatten om EU om i vilken utsträckning man skulle satsa på fördjupad integration respektive utvidgning. Både Storbritannien och Sverige prioriterade utvidgning till de tidigare Sovjetdominerade länderna i Östeuropa för att befästa demokratin där. Åtta av dessa släpptes också in 2004 och ytterligare två (Bulgarien och Rumänien) 2007.

Utvidgningen innebar att de nya medlemsstaterna fick del av den inre marknadens "fyra friheter" (fri rörlighet för varor, tjänster, personer och kapital), vilka allmänt har setts som själva grundbulten i EU. Så länge unionen bestod av medlemsstater på ungefär samma inkomstnivå uppstod inga stora nettoflöden av arbetskraft. Men inträdet av nya medlemsstater med avsevärt lägre per capita-inkomster än de tidigare skapade starka drivkrafter för arbetskraftsmigration. Denna kom till stor del att riktas mot Storbritannien som 2004 – liksom Sverige och Irland men till skillnad från andra EU-länder – avstod från de temporära begränsningar av arbetskraftsinvandringen som var tillåtna.

Med all sannolikhet är det inte främst missnöje med ett fördjupat EU-samarbete som ligger bakom Brexitresultatet. I stället är det konsekvenserna av den fria arbetskraftsrörligheten i kombination med utvidgningen. Paradoxalt nog är det förmodligen den strategi för EU:s utveckling som Storbritannien så starkt bidrog till – utvidgning och inte fördjupning – som lett fram till att landet nu lämnar unionen.

Gjorda studier visar att arbetskraftsinvandringen från andra EU-länder ger ett positivt nettobidrag till de offentliga finanserna i Storbritannien. Migrationen kan ha påverkat löner och sysselsättning för lågutbildade negativt (samtidigt som högutbildade påverkats positivt), men effekterna är förmodligen små. Det är förstås tänkbart att många väljare haft en felaktig bild av detta. Men ännu mer nedslående är om de ekonomiska effekterna inte spelat någon större roll utan man av mer xenofobiska skäl röstat för EU-utträde i syfte att begränsa migrationen.

Det brittiska folkomröstningsresultatet kan också ha bäring på hur EU bör hantera flyktinginvandringen. Den svenska inställningen är att det måste till ett solidariskt omfördelningssystem inom EU, så att unionen som helhet kan ha ett generöst flyktingmottagande. Moraliskt sett är det den enda rimliga ståndpunkten. Men samtidigt finns det skäl att oroa sig för de framtida konsekvenserna för EU av att förmå motsträviga länder att ta emot flyktingar.

Om arbetskraftsinvandring från andra EU-länder ses som ett så stort problem i ett Storbritannien med låg arbetslöshet att landet väljer att lämna unionen, hur kommer då inställningen till EU att påverkas av flyktinginvandring från Mellersta Östern i medlemsstater med stort motstånd mot sådan?

Min analys leder till obehagliga frågor. Är invandringsmotståndet i många EU-länder så starkt att det finns en motsättning mellan å ena sidan att det nuvarande EU-projektet ska leva vidare och å andra sidan fri arbetskraftsmigration och generöst flyktingmottagande? Är en majoritet av väljarna i många EU-länder inte beredd att i längden acceptera den fria rörlighet för människor som är en av EU:s grundidéer? Eller kan sådan rörlighet bara accepteras inom en mindre och mer homogen kärna av EU-länder? Bör kandidatländerna på Balkan inte släppas in i EU? Frågorna måste ställas men jag vet inte svaren. Och jag är inte ens säker på att jag vill veta dem.

Lars Calmfors, professor emeritus i internationell ekonomi,
Forskare vid IFN och ordförande i Arbetsmarknadsekonomiska rådet.